

- העותרים : 1. סגן סטניסלב יורובסקי
2. האגודה לזכויות האזרח בישראל

ע"י ב"כ עוה"ד טל חסין ו/או דן יקיר ו/או אבנר פינצ'וק ו/או עודד פלר
ו/או שרון אברהם-ויס ו/או גיל גן-מור ו/או נסרין עליאן ו/או משכית
בנדל ו/או שרונה אליהו חי ו/או אן סוצ'יו ו/או רגד ג'ראיסי ו/או רוני
פלי ו/או סנא אבן ברי ו/או שדא עאמר ו/או אורי סבח

מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
רח' נחלת בנימין 75 תל אביב
טל': 03-5608151 ; פקס': 03-5608165
דוא"ל talh@aci.org.il

- נ ד -

המשיב : ראש אגף כוח האדם בצה"ל
ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים, ירושלים

עתירה למתן צו על תנאי ובקשה דחופה לצו ביניים

מוגשת בזה עתירה למתן צו על תנאי המופנה למשיב והמורה לו לבוא וליתן טעם כדלקמן :

1. מדוע לא תבוטל מדיניותו לכפות על חיילים שאינם יהודים להתייצב לכנס הסברה לתכנית העמקת הזהות היהודית והגיור הצבאי של נתיב, שמתבצע במהלך השירות הצבאי ;
2. מדוע לא יימנע אגף כוח האדם מלסמן חיילות וחיילים שאינם יהודים ולהעביר את פרטיהם ליחידותיהם ולמפקדיהם ;
3. מדוע לא ייאסר על כל דרגי הצבא לפנות לחיילים לא יהודים בהצעות לצאת לקורס הגיור הצבאי ולהמיר את דתם.

בקשה לצו ביניים

בית המשפט הנכבד מתבקש ליתן צו ביניים, לפיו העותר 1 פטור מלהתייצב לכנס ההסברה לקורס הגיור הצה"לי, שמתקיים ביום 8.6.2017, לזה שאחריו שמתקיים ביום 18.6.2017 ובכל מועד אחר שבו נערך כנס הסברה לגיור, וזאת עד להכרעה בעתירה.

ביום 8.6.2017 יתקיים כנס הסברה לקורס הגיור הצה"לי של נתיב, בהשתתפות חיל החינוך. אף שהעותר 1 הודיע כבר במועד חיולו בנובמבר 2012, בבסיס הקליטה והמיון, שאין ברצונו להמיר את דתו, וכך עשה גם כשנדרש לנושא כשהחל קורס קצינים באוגוסט 2016, במהלך מאי 2017 הודיעו לו מפקדיו כי הוא חייב להתייצב בקורס, ו"זו פקודה".

מדיניות זו של המשיב, אשר תפורט בהרחבה בעתירה, לתייג ולסמן חיילים שאינם יהודים או שאינם רשומים כיהודים, ולפנות אליהם פעם אחר פעם בהצעות להמיר את דתם במהלך השירות הצבאי, כמו גם חיובם להתייצב בכנס ההסברה לגיור, פוגעת, ללא סמכות, בזכויות היסוד של העותר 1 לחופש הדת והמצפון, לפרטיות ולכבוד.

ואלה נימוקי העתירה:

א. מבוא

1. אלפי חיילים לא יהודים משרתים בצבא. מאות מתוכם משתתפים מדי שנה בהליך גיור המתבצע במהלך השירות.¹ את קורסי הגיור וההכנה לגיור עורך נתיב – המרכז הלאומי לזהות וגיור, בשיתוף חיל החינוך והנוער והסוכנות היהודית.

2. פניות של חיילות וחיילים לעותרת 2, האגודה לזכויות האזרח בישראל (להלן: "האגודה" או "האגודה לזכויות האזרח"), מלמדות, כי חיילים שאינם יהודים מסומנים ומתויגים בצה"ל. מרגע החיול ועוד קודם לכן, בלשכת הגיוס, פונים אליהם נציגי המשיב בהצעות עתיות חוזרות ונשנות שיעמיקו את זהותם הישראלית והיהודית ויתגיירו במהלך השירות באמצעות קורס הגיור הצבאי של נתיב. פניות אלה אינן פוסקות גם כשהם מצהירים שאין ברצונם להמיר את דתם. שיאו של ההליך הוא בחיובם של החיילים לצאת לכנס ההסברה לקורס הגיור, שבו הם מקבלים הסברים על יהדות, גיור ויתרונותיהם בישראל. רק בסיום הכנס, ולאחר שעברו ראיון שבו הם נדרשים להסביר מדוע הם אינם מעוניינים להתגייר, הם רשאים לחתום על ויתור על השתתפות בתכנית נתיב להעמקת הזהות היהודית ולגיור.

¹ חנן גרינווד "פחות חיילים יתגיירו? קיצוץ בקורס נתיב", nrg, 23.12.2016; פרטוקול מס' 18 משיבת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, 10.7.2013

3. ההחלטה האם להמיר דת ולצאת למסע לחיזוק הזהות היהודית-ישראלית-ציונית, רכיביה של תכנית נתיב, המפורטת באתר הארגון,² מצויה בתחום האוטונומיה של הפרט. כל ניסיון לשכנע, ללחוץ, לשדל ולפתות לעשות כן מהווה חדירה גסה לתחום הפרט ופגיעה קשה ובלתי מידתית בכבודם, בפרטיותם, ובזכותם לחופש הדת והמצפון של חיילים וחיילות שאינם יהודים.

ב. הצדדים לעתירה

4. העותר 1, סגן סטניסלב יורובסקי, משרת באוגדה ----- בתפקיד עוזר קצין אספקה, לאחר שהשלים לימודים לתואר ראשון בלוגיסטיקה וכלכלה באוניברסיטת בר אילן, במסגרת העתודה האקדמית. סגן יורובסקי הגיע לישראל מאוזבקיסטאן עם הוריו בשנת 2000. אמו אינה יהודיה.

5. העותרת 2, האגודה לזכויות האזרח בישראל, היא עמותה הפועלת להגנה על זכויות האדם ולקידומן, ובכלל זה הזכות לפרטיות, לכבוד ולחופש הדת והמצפון.

6. המשיב עומד בראש אגף כוח האדם בצה"ל. אגף זה אחראי לתכנון פעילות הצבת החיילים בצבא, לטיפול במשאבי האנוש שלו ולדאגה לתנאי השירות של הפרט. בין יתר תפקידיו, מופקד אגף כוח האדם בצה"ל על אכיפת חוק הגנת הפרטיות ודיני חיסיון המידע על מאגרי המידע של כוח האדם בצה"ל; על קביעת הזכויות והחובות של הפרט בצה"ל; על הקניית כלים לחינוך חיילי צה"ל ובהם "הזדהות עם המדינה, עם הצבא ועם ערכיהם"; ועל הכנת בני הנוער לקראת השירות בצה"ל.³

ג. העובדות הצריכות לעניין

7. בינואר 2017 פנה לעותרת 2 חייל שהליך על כך שמיום שהתייצב בלשכת הגיוס, ובמהלך שנת השירות שחלפה מאז גיוסו, הוא סובל מהצקות בנושא אי יהדותו, המתבטאות בהצעות חוזרות ונשנות שיתגייר במהלך השירות. אף שכבר בלשכת הגיוס הוא הצהיר שאין לו כל עניין בהמרת דתו, מדי כמה שבועות פנו אליו מפקדו הישיר ואחרים, הזכירו לו את האופציה לגיור צה"לי, והסבירו לו שהגיור ישפר את חייו בישראל כיוון ש"ליהודים טוב כאן יותר".

² ר' בכתובת:

<http://nativhagiur.org.il/קורס-נתיב/>

³ מתוך האתר של אגף כוח אדם, בכתובת:

<https://www.idf.il/אתרים/אגף-כוח-האדם/אודות-אכא/>

8. פנייתו של החייל לאגודה התבצעה לאחר שפקדו עליו להתייצב לכנס הכנה והסברה לקורס הגיור של נתיב (להלן: "כנס ההסברה"). עוד נאמר לו, כי אם לא ירצה להמשיך לקורס עצמו יוכל בתום היום ולאחר ראיון לחתום על ויתור, אולם הובהר לו כי ההתייצבות לכנס היא חובה.

9. מתברר, כי מדובר במדיניות ארוכות שנים. עיון בפרוטוקולים של ועדת העליה, הקליטה והתפוצות בכנסת, בדיונים שעסקו בנושא הגיור הצבאי, מעידים על כך שלמעלה מעשור כופה הצבא על חיילים שאינם יהודים להגיע לכנס ההכנה לגיור. בדיון שקיימה הוועדה כבר בינואר 2005 הודיע סא"ל אייל לאופר, ראש לשכת הרב הצבאי הראשי, כי "מדיניות צה"ל היא שכל חייל שאינו יהודי יגיע לקורס על מנת שיתאפשר לו לבחור אם הוא רוצה להמשיך בתהליך הגיור". ואילו סא"ל רון קנזי, ראש ענף תכנון כח אדם סדיר בצה"ל, הוסיף כי "אנחנו באים לפרט עוד כשהוא מלש"ב, מועמד לשירות ביטחון, ואנחנו אומרים לו 'אנחנו מציעים לך אופציה כזו שאנחנו חושבים שהיא הנכונה'... יש פה גם איזה תהליך מסוים של שכנוע...".⁴

10. סא"ל קנזי התייחס אף ליום ההכנה הכפוי, ולאחר שנקב במספר החיילים שחתמו על ויתור בסופו (92 מתוך כ-400 בשנת 2005) הוסיף: "הבאנו אותם (את החיילים – ט' ח') בכפייה עד הקורס, אבל בקורס הוא יכול לחתום ויתור".⁵

11. מספר החיילים המיועדים לגיור האמיר עם השנים. ביולי 2013, במהלך סיור שערכה הוועדה בקורס הגיור הצבאי, פירט רס"ן חזי ראובן, מפקד נתיב בצה"ל, באוזני חבריה את המסלולים השונים שמציע הארגון, ואמר: "הדבר היחיד שהוא חובה זה כנס ההסברה... בכנס ההסברה אנחנו מביאים לפה סדר גודל של 900 חיילים בכל נקודת זמן, יש בערך שמונה כנסים כאלה בשנה, כאשר בכנס ההסברה אנחנו מעלים את האופציה, מציגים את העניין, מציגים את תיאום הציפיות.... בכנס ההסברה אנחנו מראיינים כל אחד ואחד מהחיילים ויחד איתם מקבלים את החלטה אם כן ומתי, ואם לא למה לא, ותודה רבה".⁶

12. בשל חששו של חייל זה מעימות עם רשויות הצבא – חשש שאפיין את מרבית החיילים שפנו לאגודה - פנתה האגודה ביום 22.1.2017 למשיב בבקשה כללית לשים קץ לפרקטיקה לכפות על חיילים שאינם יהודים, או שאינם רשומים כיהודים, השתתפות בכנס ההכנה לגיור. במכתב תוארו הפניות החוזרות ונשנות לחייל בהצעה שיתגייר וכפייתו לצאת לכנס ההסברה, והתבקשה הנחייתו לכלל יחידות הצבא שאין לפנות לחיילים בהצעות להמיר את דתם ואין לשדלם לעשות כן בדרכים שונות, וזאת בשל הפגיעה הקשה בפרטיותם, בכבודם, בזכותם לחופש דת ומצפון ומתוך חשש לניצול יחסי מרות.

העתק המכתב לראש אכ"א מיום 22.1.2017 מצ"ב ומסומן ע/1.

13. ביום 23.3.2017 השיב סרן רועי כהן, רל"ש ראש אכ"א, כי תכנית נתיב היא תכנית המיועדת לחיזוק הזהות הישראלית-ציונית-יהודית לחיילים אשר אינם מוכרים כיהודים על פי ההלכה,

⁴ פרוטוקול 193 משיבת ועדת העליה, הקליטה והתפוצות, 11.1.2005.

⁵ שם

⁶ פרוטוקול הוועדה מיום 10.7.2013.

עולים ובני עולים. עוד נכתב, כי כנס ההסברה הוא כנס חובה, וכי בסיומו מתקיימת עם החייל שיחה אישית במסגרתה מוודאים את "מידת רצונו להשתתף בקורס". רס"ן כהן הוסיף, כי אין שחר לטענה "שצה"ל כארגון מקיים תהליך שידול של חיילים לגיור".

העתק תשובתו של רל"ש ראש אכ"א מיום 23.3.2017 מצ"ב ומסומן ע/2.

14. בתחילת מאי 2017 פנה לאגודה חייל נוסף, והלין אף הוא על חיובו לצאת לכנס ההכנה לתכנית העמקת הזהות היהודית והגיור של נתיב. החייל סיפר, כי עוד בהיותו מועמד לשירות ביטחון קיבל שני זימונים לכנס ההסברה, וכי כבר במועד התייצבותו בלשכת הגיוס הצהיר שאין ברצונו להתגייר. למרות זאת, חצי שנה לאחר גיוסו, סמוך מאוד לפנייתו לאגודה, קיבל זימון לכנס שמתקיים ביום 8.6.2017. מפקדו הבהיר לו כי מדובר בכנס שההתייצבות בו היא חובה, ושאין כל אפשרות להיעדר ממנו. החייל הוסיף, כי הוא היה "המוס" נוכח חשיפת המידע האישי אודותיו, ובשל כך שהדביקו לו סטיגמה, כלשונו, של לא יהודי, תיגו שהוא מצא כמשפיל ואשר העמידו בעמדת מוצא נחותה יחסית לחיילים יהודים. החייל עמד על כך שאינו מעוניין לצאת לכנס, וכי את כל המידע אודות קורס הגיור הצבאי של נתיב ניתן למצוא ברשת, בין היתר באתר של נתיב.⁷ פנייתו לנציב קבילות החיילים לא הועילה, שכן נאמר לו כי סירוב לצאת לכנס כמוהו כסירוב פקודה.

15. החייל ביקש כי האגודה תסייע לו בשחרורו מכנס ההסברה, אולם לאחר שהובהר לו כי כל פנייה בעניינו כרוכה בחשיפת שמו ופרטיו, חזר בו. עם זאת, הוא הסכים שהודעת הדואר האלקטרוני ששלח לאגודה בעקבות החלטתו תוצג בפני בית המשפט הנכבד. וכך הוא כתב:

"שלום טל,

אני חשבתי על הנושא.

אני נאלץ להגיד שהפנייה לפצ"ר או לבית המשפט מסכנת את הפרטיות שלי במידה רבה יותר מהכנס של נתיב ואני לא מוכן לכך.

המטרה בהתנגדות שלי הייתה למנוע את המשך החשיפה שאני מוגדר כלא יהודי. החברים, השכנים והמכרים שלי לא יודעים ואין להם אף דרך לעלות על כך (מפני שלנתון כזה בפועל אין שום משמעות), אני לא מרגיש פחות יהודי מהם.

כרגע אני לא חושב שייתנו לי אישור פרטני להיעדר מהכנס.

לצאת למאבק במערכת שמתנהלת כך כבר שנים - אני לא מוכן.

קורס נתיב זו לא יוזמה פרטית של גוף מסוים בצבא, זה חלק ממדיניות, ממפעל רעיוני ומאג'נדה פוליטית וחברתית רחבת היקף. לכן, לצערי, אני חוזר בי ולא ארצה שנפנה לפצ"ר או לבית המשפט בשמי.

אוכלוסיית היעד של נתיב יחסית חלשה: רובם עולים ממדינות חבר העמים, חלקם מתקשים בשפה, חלקם ללא בגרות. רבים מהם שוקלים להתגייר מפני

⁷ ר' ה"ש 2

שרואים בכך כרטיס כניסה לחברה הישראלית (וזוה לגמרי המצב).
עם זאת, אנשים גדלים, לומדים, מתחילים לחשוב ביקורתית.
אני בטוח שעוד יקומו מתוכם רבים שיבקשו להיאבק לזכויותיהם, והעדות לכך
היא שאני הצלחתי להגדיל ראש ולהבין מהן החובות ומהן הזכויות שלי.
השלווה הנפשית והפרטיות חשובים לי ואני לא מתאים להיות חלוץ שמוביל
מאבק במדיניות הבלתי הוגנת של הממסד (תמיד נוח יותר להיות הטיפוס
התמים והקונפורמי שנותן לאחרים לבחור במקומו)...."

העתק הודעת הדואר האלקטרוני (ללא פרטי השולח) מיום 18.5.2017 מצ"ב ומסומן ע/3.

16. מפנייתו של חייל זה למדנו, כי כנסי ההסברה הבאים יתקיימו בתאריכים 8.6.2017 ו-18.6.2017 וכי בטופס הזימון אליהם נקבע כי "על החיילים חובה להתייצב לאחד משני הכנסים!". ההנחיות לקראת הכנס מופיעות במסמך מיום 9.5.2017, עליו חתומה סרן שני זרנוק, רמ"ד השכלה, עליה ומשתחררים בצה"ל. סרן זרנוק מפרטת כי הכנס יכלול רישום והסברה, ורישום מעוניינים ומוותרים. בסוף הכנס יחולק אישור התייצבות, אשר יהווה אסמכתא לכך שהחייל השתתף בכל תחנות הכנס. חייל שיעזוב את הכנס בלי להתראיין, ייחשב כמי ש"לא התייצב".

העתק הזימון לכנס ההכנה מצ"ב ומסומן ע/4.

העתק מכתבה של סרן זרנוק מצ"ב ומסומן ע/5.

17. בעקבות המידע המצטבר פנתה האגודה ביום 18.5.2017 אף לפרקליט הצבאי הראשי, תא"ל שרון אפק, בבקשה שידאג לביטול חובת ההתייצבות לכנס ההסברה לגיור עוד לפני הכנס הקרוב, ב-8.6.2017, ושישים קץ למערכת הלחצים המופעלת על חיילים שאינם יהודים להמיר את דתם. ביום 21.5.2017 התקבלה תשובת לשכת הפצ"ר לפיה הפנייה תיבחן ותיענה בהקדם.

העתק המכתב לפצ"ר מיום 18.5.2017 מצ"ב ומסומן ע/6.

העתק התשובה מיום 21.5.2017 מצ"ב ומסומן ע/7.

18. ביום 29.5.2017 התפרסמה ב-ynet כתבה שסיקרה את הנושא (יואב זייתון ויהודה שוחט, "צה"ל מחייב חיילים לא יהודים להשתתף בכנס בנושא גיור: מפעילים עלינו לחץ", אתר ynet, 29.5.2017). בכתבה מרואיינים חיילים שההתייצבות לכנס נכפתה עליהם, גורמים צבאיים שאמרו כי את רשימות החיילים שאינם יהודים מקבל צה"ל ממשרד הפנים, וכן גורמים בחיל החינוך. האחרונים סיפרו כי אין מנוס מלחייב את החיילים מלהשתתף בכנס, משום שבלעדיו ספק אם היתה מודעות לגיור: "האתר שלנו לא מספיק וגם אם נחלק מנשרי עידוד לחיילים הלא יהודים, זה לא יעשה את אותה עבודת שכנוע שהכנס עושה", אמרו. דובר צה"ל בתגובתו קבע כי החיילים מחויבים להגיע לכנס "על מנת שתהיה לחייל היכולת לקבל החלטה מושכלת ביחס לרצונו להשתתף בתכנית".

העתק הכתבה מיום 29.5.2017 מצ"ב ומסומן ע/8.

19. בעקבות פרסום הכתבה פנו לאגודה לזכויות האזרח חיילים נוספים שקבלו על זימונם הכפוי, בעבר ובהווה, על מסכת השכנועים שהופעלה עליהם לצאת לקורס הגיור, על המסרים שהועברו להם, במודע ושלא במודע, לפיהם ייטב להם להיות יהודים בישראל, ועל הפגיעה הקשה בפרטיותם, בכבודם ובאמונתם שגרמו כל אלה. חיילת אשר המדינה מגדירה כחסרת דת אף שהיא רואה עצמה כיהודיה, חויבה לצאת לכנס הסברה שנערך בינואר 2016. אחד הדוברים בכנס, בלבוש אזרחי, אמר לנוכחים כי לו היה מוצע לו מסלול הגיור הצבאי כשהיה חייל, לא היה חושב פעמיים אם לצאת אליו. בתום הכנס כתבה החיילת כי היא אינה בטוחה שהיא רוצה לצאת לקורס הגיור הצבאי. בעקבות זאת פנו אליה מפקדיה, שאלו מדוע אינה רוצה להתגייר וכיצד היא תינשא בישראל. לכך נלוו מספר שיחות טלפון מחיילי שלישות, ששאלו אותה פעם אחר פעם האם היא רוצה לצאת לקורס הגיור. בשיחות הטלפון האחרונה עמם, שנערכה לא מכבר, היא התבקשה להסביר מדוע אינה רוצה לצאת לקורס.

20. בין הפונים היה גם העותר 1, סגן סטניסלב יורובסקי. את ההודעה על זימונו לכנס ההסברה קיבל סגן יורובסקי בדואר האלקטרוני הצה"לי. ההודעה, עליה היו מכותבים בעלי תפקידים רבים בצבא, כללה את שמותיהם של כשבעה חיילים נוספים בבסיס שיועדו לכנס הקרוב, וצורף לה קובץ אקסל עם כרס, ובו שמותיהם ופרטיהם של 789 חיילים (!), בכלל יחידות הצבא, שאינם יהודים ולכן אמורים להשתתף במועדים הקרובים של כנסי ההכנה לגיור. הפרטים כללו את שמם המלא, מספר תעודות הזיהוי שלהם, מקום מגוריהם והתפקיד שאותו הם ממלאים בצבא.

21. סגן יורובסקי שוחח עם מפקדו הישיר, קצין בדרגת רס"ן, והסביר, שוב, כי אין לו כל עניין בהמרת דתו ובגיור, ועל כן אין ברצונו לצאת לכנס ההסברה. זה השיב לו, כי מדובר בצו שלישותי, בפקודה, וש"אין מה לעשות". על כן ולא בלי חשש פנה העותר, שחשב שמדובר בפקודה בלתי חוקית, לסיועה של האגודה לזכויות האזרח.

ד. הטיעון המשפטי

22. מדיניות הצבא לכפות על חיילות וחיילים שאינם יהודים להתייצב לכנס ההסברה לתכנית נתיב להעמקת הזהות היהודית ולגיור, כמו גם הפניות החוזרות והנשנות אליהם בהצעות להתגייר במהלך שירותם ועד ליציאתם לכנס, בין היתר ממפקדיהם הישירים, נעשית בחוסר סמכות ופוגעת פגיעה אנושה בזכויות היסוד שלהם. ההחלטה האם להמיר דת ולצאת למסע ל"חיזוק הזהות הישראלית-יהודית-ציונית", כמפורט באתר נתיב,⁸ מצויה בתחום האוטונומיה של האדם, וכל ניסיון לשכנע, ללחוץ, לשדל ולפתות לעשות כן מהווה חדירה גסה לתחום הפרט, ופגיעה קשה בזכויותיו החוקתיות לפרטיות, לחופש דת ומצפון ולכבוד.

⁸ שם

23. מעמדן של זכויות אלה, המעוגנות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו והנגזרות ממנו, מחייב כי כל פגיעה בהן תיעשה מכוח הסמכה ברורה ומפורשת בחקיקה ראשית (בג"ץ 3355/79 קטלן נ' **שירות בתי הסוהר**, פ"ד לד(3) 294 (1980); בג"ץ 1437/02 **האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' השר לביטחון פנים**, פ"ד נח(2) 746, 762 (2004)); גם אם יימצא מקור סמכות כאמור, על הפגיעה בערכים המוגנים להיות לתכלית ראויה ומידתית.

24. בטרם נפנה לבחינת הסמכות להפעלת מדיניות הצבא, וככל שתימצא כזו אף לבחינת תכליתה ומידתיותה, נעמוד בקצרה על הזכויות הנפגעות. זכויות היסוד לכבוד האדם ולחופש הדת והמצפון, טומנות בחובן את העיקרון בדבר זכותו של אדם לעצב את אישיותו ולחיות על פי תפיסת עולמו באין מפריע. "כבוד האדם", כתב הנשיא ברק, "הוא, אפוא, חופש עיצוב האישיות של כל אדם; כבוד האדם הוא האוטונומיה של הרצון הפרטי וחופש הבחירה" (אהרן ברק, **פרשנות במשפט חלק ג' – פרשנות חוקתית**, 421 (1994)).

25. הקשר בין כבוד האדם לאוטונומיה של הרצון הפרטי מוליד את ההכרה כי חופש האמונה הדתית הוא חלק מכבוד האדם, בשל היותו קשור קשר הדוק לאישיות האדם, לתפיסת עולמו, לצו מצפוני וללייחודו כפרט (בג"ץ 10907/04 **סולודוך נ' עיריית רחובות**, פסקה 72 לפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה (פורסם בנבו, 1.8.2010)) בית משפט נכבד זה כבר פסק, כי במדינת ישראל אין דת המוגדרת בחוקיה כדת המדינה, כי כל אדם רשאי לחיות בה באמונתו ולעבוד את אלוהיו על פי דרכו והכרתו, וכי "רשויות המשפט שוקדות על כך שאיש לא יירדף בשל אמונתו הדתית או בשל היעדרה." (בג"ץ 563/77 **דורפלינגר נ' שר הפנים**, עמ' 102 (פורסם בנבו, 15.3.1979)).

26. הזכות לפרטיות, אשר עוד לפני חקיקת חוק היסוד זכתה לעיגון סטטוטורי מיוחד בחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981, היא מהחשובות שבזכויות האדם בישראל (בג"ץ 6650/04 **פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בנתניה** (פורסם בנבו, 14.5.2006), להלן: "**עניין פלונית**"). זכות זו, כמו קודמותיה, מבוססת על האוטונומיה של הפרט, וההכרה באדם כפרט אוטונומי הזכאי לייחוד מול אחרים. הזכות לפרטיות נועדה לאפשר לאדם תחום מחיה שבו הוא הקובע את דרכי התנהלותו, משוחרר ממעורבות החברה (**עניין פלונית**, פסקה 10). בבסיס ההגנה על זכות זו ניצבת ההכרה בחירותו של הפרט לעצב את הגדרתו העצמית ולקבוע אילו חלקים ממנה הוא מעוניין לחשוף בפומבי (עע"מ 9341/05 **התנועה לחופש המידע נ' רשות החברות הממשלתיות**, פסקה 19 (פורסם בנבו, 19.05.09)). דתו של אדם היא חלק מרכיבי הגדרתו העצמית.

27. הזכויות המוגנות לחופש האמונה והמצפון, לפרטיות ולכבוד, אם כן, הכרוכות אלו באלו, מתחייבות ממהותו של כבוד האדם, המנביע אגד של זכויות שבהיעדרן אין משמעות להיותו של הפרט יצור חופשי, אוטונומי ובעל ערך ככזה (בג"ץ 366/03 **עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי נ' שר האוצר**, פ"ד ס(3) 464, 480 (2005)). זאת, גם בהיותו נתון במסגרת טוטלית וכופה כמו הצבא, אשר ככל רשות ציבורית, אף הוא רשאי לפעול אך ורק במסגרת הסמכות שהוקנתה לו בחוק.

28. ומהכלל אל הפרט: מסלול התלאות שתואר בעתירה, אשר עוברים חיילים שאינם יהודים - ואשר הצהירו שוב ושוב שהם אינם מעוניינים להיות כאלה - עד לחתימתם על ויתור בתומו של כנס ההסברה הכפוי, מעיד על כך שאי יהדותם סומנה בצה"ל, הפכה ליעד לשינוי ושהצבא נרתם בכל העוז למשימה. העובדה שחיילות וחיילים אלה חשופים להצעות חוזרות מצד מפקדיהם הישירים ואנשי צבא נוספים, שמנסים לשכנעם לבחור ביהדות, מלמדת, בנוסף, כי תיוגם חשוף לעיני כל ועוקב אחריהם במהלך שירותם, תוך פגיעה אנושה בפרטיותם ובכבודם. התנהלות זו אף מעוררת חשש לניצול יחסי מרות. צבא ההגנה לישראל הוא מסגרת היררכית נוקשה, התובעת ציות. נדרשת תעוזה לא מבוטלת מחייל כדי שיהיין לעמוד על שלו וידחה הצעות חוזרות של מפקדיו "רק לבחון את הנושא", לא כל שכן להדוף אותם ממתחם ענייניו הפרטיים.

29. זאת ועוד. הפרוטוקולים של ועדת העליה, הקליטה והתפוצות, שצוטטו בסעיפים 9-11 לעתירה, מלמדים כי צה"ל רואה בחיזוק הזהות היהודית מטרה ערכית-לאומית אשר יש לו חלק במימושה, וזאת תוך יצירת זהות בין יהדות, ישראליות, אזרחות טובה וחיילות טובה. תפיסה אתנוצנטרית זו, וביטוייה במסגרת הצבאית, מציבות מראש בעמדת נחיתות כל חייל שאינו יהודי ואינו רוצה להמיר את דתו, אף שישראליותו, המתגלמת לעת הזו בשירות הצבאי, אינה יכולה להיות מוטלת בספק. תימה זו וביטוייה בפועל אף מתעלמים מכך שישראל היא מדינה רבת לאומים ודתות, ומבטלים כל דת שאינה יהודית, וזאת תוך פגיעה קשה בחופש האמונה והמצפון.

30. שיאם של הדברים הוא בכפייה על חיילים לצאת לכנס ההכנה וההסברה לתכנית נתיב. ברי כי אין זה המקרה היחיד בו נדרשים חיילים לצאת למפגשים ולפעילויות אשר אינם הולמים את תפיסת עולמם ועמדותיהם, לרבות כאלה העוסקים במורשת יהודית לסוגיה, אולם אלה מיועדים לכלל החיילים. במקרה שבפנינו מבודד צה"ל קבוצת חיילים וכופה עליה השתתפות בכנס הכנה לקורס שאינם רוצים בו אך ורק בשל כך שאינם יהודים, כשברקע לכך טמונה הנחת המוצא לפיה יהדות היא הדת "הנכונה" ובישראל ייטב ליהודים. זוהי התנהלות משפילה ופסולה.

31. פסולה ביותר אף כפיית הראיון האישי בסיומו של הכנס, במהלכו נדרשים חיילים המסרבים להמשיך להתעמק בנתיבי העמקת הזהות היהודית והגיור להסביר את עמדתם, כתנאי לחתימתם על ויתור על תכנית נתיב (ר' הצהרת מפקד נתיב בסעיף 11 לעתירה לפיה בתום הכנס מקבלים החייל ונציגי נתיב החלטה "יחדיו" בדבר המשך השתתפותו בתכנית; את תשובת לשכת ראש אכ"א, נספח ע/2, וכן את סעיף 6 למסמך שהוציאה סרן זרנוק, נספח ע/5, לפיו חייל שיעזוב את הכנס מבלי להתראיין ייחשב כמי ש"לא התייצב"). זוהי דינמיקה מובהקת של שידול וכפייה, המעוררת ספק בדבר יכולתו של חייל בסיטואציה כזאת להפעיל שיקול דעת עצמאי ולעמוד עליו.

32. האם קיים מקור סמכות בדין למדיניות גורפת זו, אשר עשוי להצדיק את הפגיעה האנושה בזכויותיהם החוקתיות של חיילות וחיילים שאינם יהודים? סמכויות הצבא ותפקידיו לא נזכרים כלל בחוק יסוד: הצבא. סמכויות שונות הוקנו לצבא בדברי חקיקה רבים, אך לא ניתן למצוא בדין הגדרה ברורה של תפקידיו וסמכויותיו. מאז ראשית ימי המדינה הצבא לקח על

עצמו תפקידים שונים, שרחוקים מליבת התפקיד של צבא במדינה דמוקרטית, אך הם באים להגשים תכליות חברתיות ראויות. מדיניות שעניינה עידוד חיילים להתגייר, כפיית כנסי הסברה לקראת גיור ושימור המאזן הדמוגרפי אינה כלולה בין אלה. כשפעולותיה של רשות ציבורית פוגעות בזכויות אדם מוגנות, על ההסמכה להיות בחקיקה ראשית או לפיה, וכן להיות ברורה, מפורטת ומפורשת. וכזאת, כאמור, אין.

33. בקצרה, ולמעלה מן הצורך, נתייחס אף לתכלית מדיניות המשיב ומידתיותה. במכתב מראש לשכתו, שצורף כנספח 2/ע, קובע המשיב כי מטרת כנס ההסברה היא להציג לחיילים את תכנית נתיב, תכנית לחיזוק הזהות הישראלית-ציונית-יהודית המיועדת לחיילים שאינם מוכרים כיהודים על פי ההלכה, ואת שלביה השונים. עיון באתר של ארגון נתיב, תחת התגית "נתיב צבאי", מעלה כי מדובר בתכנית תלת שלבית. הקורס הבסיסי עוסק בחשיפתם של החיילים למגוון תכנים ובהם תנ"ך, עולם המעשה ביהדות, היסטוריה של עם ישראל, ציונות ומדינת ישראל ומעגל השנה היהודי. בוגריו מוזמנים להמשיך במסלול הגיור המורכב משני קורסים נוספים.

34. חשיפת חיילים שאינם יהודים לתכנית נתיב, ארגון שמצהיר על עצמו כי הוא משמש כזרוע ביצועית של הממשלה בתחום הגיור ומהווה את גוף ההכנה לגיור הגדול בישראל,⁸ וזאת בניגוד לרצונם, איננה מהווה תכלית ראויה, ובפרט כזו המגלה רגישות למקומן של זכויות האדם, יהודי ואחר, במערך החברתי הכולל (בג"ץ 7052/03 **עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי נ' שר הפנים**, פסקה 62 לפסק דינו של הנשיא ברק (בדעת מיעוט), (פורסם בנבו, 14.5.2006)). אולם גם לו יסבור מאן דהוא שכך היא, הרי שהיא בוודאי אינה מידתית. המידע על קורסי העמקת הזהות היהודית והגיור של נתיב מופיע ברשת, באתר הארגון ובאתרים צבאיים רשמיים שונים, הפופולריים בקרב בני נוער העומדים בפני גיוס (למשל, אתר "מתגייסים"). המידע אף מובא לידיעתם בהיותם מועמדים לשירות ביטחון ובלשכת הגיוס. די באלה. הנזק שנגרם לחיילים מסימונם כלא יהודים, מהחדירה לפרטיותם ומהפגיעה החוזרת ונשנית בכבודם ובאמונתם הוא עצום, ובוודאי שעולה על התועלת הצומחת, ככל שהיא צומחת כלל, ממדיניות זו. גם בשל כך דינה להיפסל.

35. צה"ל אינו רשאי לכפות על חיילים המשרתים בו למלא אחר דרישות שהם אינם חייבים בהן, ואשר אינן מתחייבות ממהות השירות. הדבר נובע מהיחס בין כוחו העצום של הצבא לבין תלותו המוחלטת של הפרט בו, אשר נאלץ לפעול, על כורחו, כפי שיוורו לו, אף אם הדרישה המועלית בפניו אינה חוקית. בעניין אחר, שהרציונאל לו יפה גם כאן, כבר פסק בית המשפט הנכבד כי:

"... הלכה זו מייסדת עצמה על כוח היתר שיש לה לרשות על היחיד, שהיחיד תלוי ברשות לשבט או לחסד. וכך, בהניף הרשות את השבט יורה אותה בית המשפט להשיב את השבט למנוחתו... אין זו אלא אחת

⁸ ר' באתר נתיב, בכתובת

מבנותיה של עילת הכורח והכפיה... אכן, היחיד הניצב לפני הרשות אין ברירה של ממש בידו אם ייעתר לדרישת הרשות, אם לאו, שבידי הרשות הכוח לכפות עליו את רצונה אף אם אין לדרישתה כל עיגון בדין" (ע"א 2299/99 שפייר נ' חברת דיור לעולה בע"מ, פ"ד מה(4) 213, 232-233 (2001)).

36. ברי, כי קורס הגיור הצבאי של נתיב עשוי להתאים לחיילים רבים, וזכורים היטב הפולמוס וההתגוששות הפוליטית סביב אישורו.⁹ אין כל פסול אף בהעמקת הזהות היהודית-ישראלית-ציונית, ככל שהיא נעשית מבחירה. אולם שידולם המתמשך של חיילים לא יהודים להעמיק את זהותם היהודית ולהתגייר, אף שהודיעו כבר בלשכת הגיוס שאין בכוונתם להמיר את דתם, וזאת תוך תיוגם וחדירה לפרטיותם (בין היתר על ידי בכירים מהם); כמו גם חשיפתם הכפויה לתהליך שתחילתו בכנס ההסברה וסופו בראיון אישי – הוא משפיל ומבזה, פוגע בזכויות יסוד ללא כל הסמכה בחוק, אינו סביר ואינו מידתי, ומשדר מסר חמור לפיו חייל לא יהודי הוא אזרח סוג ב' וחייל נחות.

מכל הטעמים האלה מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו ביניים, הפוטר את העותר 1 מלהתייצב לכנס ההסברה לקורס הגיור עד להכרעה בעתירה, להוציא צו על תנאי כמבוקש בראשית עתירה זו, ולאחר קבלת תשובת המשיב להפכו למוחלט.

היום, 4.6.2017

טל חסין, עו"ד

ב"כ העותרים

⁹ בעקבות סירובם של חלק מבתי הדין הרבניים להכיר בגיורים שנערכו במהלך השירות הצבאי, הוגשה הצעת חוק שנועדה להסדיר את הנושא בחקיקה ראשית. ההצעה עוררה התנגדות עזה בקרב המפלגות החרדיות אשר איימו ביצירת משבר קואליציוני. ר' בין היתר: יצחק סולר, "[החרדים נגד הגיור הצבאי](#)", nrg, 28.12.2010

רוני סופר, [ישי התחנן, אך חוק הגיור הצבאי אושר טרומית](#), ynet 15.2.2010.